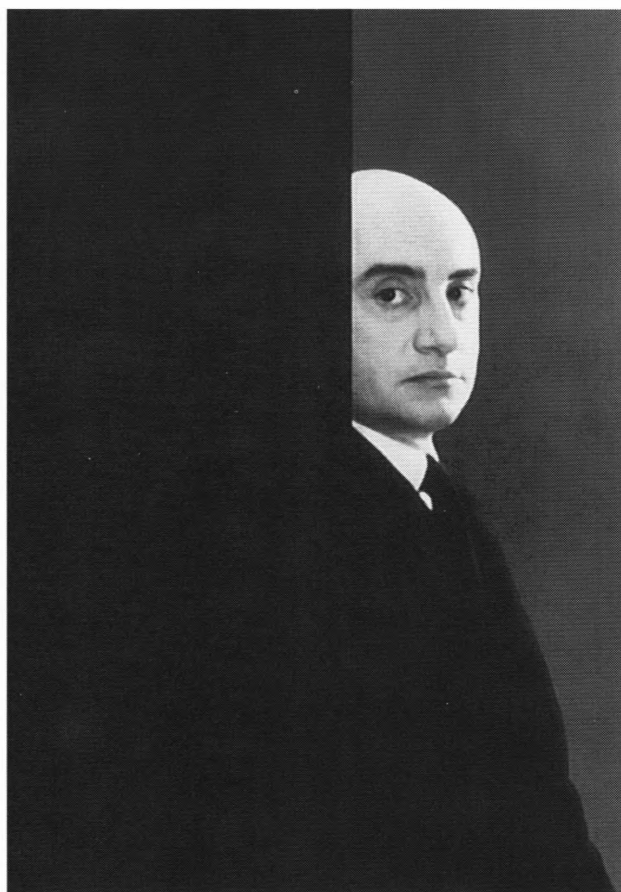

Døden er gul som en citron og lugter af vanille

– Tre film af Patrice Leconte

af Eva Jørholt

Hvem er han, denne Patrice Leconte, som pludselig har ikke færre end tre film samtidig på det danske biografrepertoire – *Tandem*, 1987, *Monsieur Hire*, 1989 og *Frisørens mand*, 1990?

Her i landet er han et helt ubeskrevet blad, men hjemme i Frankrig er den 44-årige filmskaber en lige så kendt som kontroversiel skikkelse. Ikke fordi han på nogen måde laver kontroversielle film, men fordi de franske kritikere ikke kan blive enige med sig selv og hinanden om, hvorvidt Leconte er arvtageren efter Truffaut – som nogen kalder ham – eller blot en habil reklamefilmhåndværker, der prøver kræfter med spil-

lefilmen – som man mener på Truffauts gamle blad, *Cahiers du Cinéma*.

Leconte har en solid reklamefilmbaggrund, men hvilken fransk instruktør laver ikke også reklamefilm i vore dage? Det er dog ikke i den egenskab, han er kendt af det store publikum, der først stiftede bekendtskab med ham i 70'erne, hvor han debuterede som spillefilminstruktør med en række komedier: *Les Vêpres étaient fermés de l'intérieur* (WC'erne var lukket indefra), 1975, *Les Bronzés* (De solbrændte), 1978, og *Les Bronzés font du ski* (De solbrændte står på ski), 1979. *Les Bronzés* er sammen med efterfølgeren en satire over

Club Méditerranée-klientellet, eller måske snarere over dem, der ikke rigtig passer ind i dette ret så fashionable feriemiljø.

Det store gennembrud fik Leconte dog først i 1981 med filmen *Viens chez moi, j'habite chez une copine* (Kom med hjem, jeg bor hos en veninde), der ikke bare var et hit hos publikum, men tillige hos adskillige kritikere, der talte om en fornyelse af komediegenren. I *Viens chez moi...* så man for første gang menneskelige relationer i arbejdsløshedens og den økonomiske krises skygge formidlet i en humoristisk form med aner i den satiriske og burleske farcetradition. Filmen var på én gang realistisk og rablende gal hverdagskomedie, der nærmest kom til at danne skole i fransk 80'er-komedie.

Splendid-gruppen

Bortset fra i debutfilmen arbejdede Leconte i sine første film med en fast stab af skuespillere, som alle havde baggrund i det lille parisiske café-teater Splendid. Herhjemme forbinder vi for det meste caféteaterformen med avantgarde og på den ene eller den anden måde eksperimenterende teater for de relativt få, men sådan er det ikke i Frankrig, hvor caféteater står for morskabsteater af den satiriske slags.

De franske caféteatre er generelt hverken særlig alternative eller særlig eksperimenterende, og de henvender sig i alt fald ikke til de få udvalgte, men sætter en ære i at nå det brede publikum. Deres største kvalitet er som regel skuespillerne. Faktisk har flere af dagens helt store franske skuespillere deres udgangspunkt i denne tradition, således f.eks. Gérard Depardieu og Miou-Miou, der i slutningen af 60'erne arbejdede sammen med bl.a. det unge håb Patrick Dewaere, som begik

Frisøens mand. S. 31 Monsieur Hire, s. 33 Tandem.

selvmord i en ung alder, på teatret Café de la Gare.

På Splendid arbejdede i 70'erne en række dengang helt ukendte skuespillere, som siden er blevet ganske store navne i fransk film, omend de ikke er så kendte uden for Frankrigs grænser som Gérard Depardieu og Miou-Miou. Det drejer sig bl.a. om Michel Blanc (den lille halvskaldede mand med de tungsindige hundøjne, der var med i Bertrand Bliers *Tenue de soirée/Klædt på til fest*, og som har titelrollen i Lecontes *Monsieur Hire*), Gérard Jugnot (chaufføren, lydteknikeren osv. i *Tandem*), Anémone (som vi har set som gådefuld haltende kvinde i Michel Devilles *Péril en la demeure/En farlig forbindelse*), og Thierry Lhermitte (der var den unge ambitiøse politimand, som hurtigt lærte korrupsionens regler af den garvede Philippe Noiret i *Les Ripoux/Strisser på skråplan* af Claude Zidi).

Da Splendid-folkene begyndte at få rigtig vind i sejlene, ikke mindst gennem deres filmarbejde, faldt den frugtbare kollektive arbejdsform fra hinanden i begyndelsen af 80'erne og skuespillerne søgte hver deres solokarriere. Når det imidlertid er interessant at fremhæve dette teater- og skuespilmiljø som et vigtigt udgangspunkt for Patrice Lecontes filmarbejde – også for de tre seneste, seriøse film, som nu er kommet til Danmark – er det fordi hans film i meget høj grad er 'skuespillerfilm'.

Dette skal forstås positivt, dvs. ikke sådan at filmene er totalt uinteressante ud fra en rent cinematografisk synsvinkel, men på den måde, at Leconte giver sine skuespillere rum til at brillere i intense karakterstudier af som oftest på én gang meget lidenskabelige og meget ensomme mennesker.

En- og tosomhed

I *Tandem*, *Monsieur Hire* og *Frisøens mand* er det gennemgående tema menneskets eksistentielle ensomhed, jeg'et og de andre. Alle Lecontes personer drømmer om tosomhed, om samhørighed med andre mennesker, og selv om denne i visse tilfælde faktisk opnås, er det som regel kun for en stakket stund.

Den aldrende radioquizmand Michel Morteze og hans tekniker, chauffør og altnuligmand Rivetot er *Tandems* maskuline makkerpar. Sammen har de rejst Frankrig, Schweiz og Belgien tynde og overnattet på utallige hoteller og pensionater i fjerne provinser, langt fra hjemmet. Forholdet mellem de to er nærmest som et gammelt ægtepar: de kan småskændes og blive irriteret på hinanden, men samtidig eksisterer der en fundamental omhed imellem dem, de lever i en slags symbiose, som gør det vanskeligt for hver især at leve uden den anden. Måske det er kærlighed, men i så fald er det en kærlighed rensat for sex, for Morteze og Rivetot er ikke bøsser. Filmen understreger deres hesteros seksualitet og fremhæver, hvordan i alt fald Rivetot af og til får stillet sine kødelige behov med tilfældige kvinder på rej-

sen – kvinder, der netop nyder at være sammen med en, som er langt væk i morgen. Morteze, derimod, har kun Rivetot, selv om han nyder at fable om fortidens illustre erobringer – han skal have været Martine Carols elsker! – og ved enhver given lejlighed ringer hjem til et tilsyneladende eksotisk damebekendtskab, som deler sin tid mellem Paris, Rio og Buenos Aires. Radiostjernen Michel Morteze er imidlertid én stor myte: den kosmopolitiske dame viser sig at være det pure opspind, ligesom navnet Morteze er det og hans angstanfald og svigtende helbred *muligvis* er det. I en af filmens centrale scener lader Leconte Morteze rave alene rundt i et trøstesløst lossepladslandskab omgivet af skræppende måger, mens han kalder på sin eneste menneskelige kontakt, Rivetot.

Hvor Morteze og Rivetot i det mindste på et eller andet plan har hinanden, er ensomheden knusende i *Monsieur Hire*, der bygger – temmelig frit – på et romanforlæg af Georges Simenon, 'Les fiançailles de M. Hire', som tidligere er blevet filmatiseret af Julien Duvivier med Michel Simon i hovedrollen *Panique*, 1946). Den lille sortklædte skrædder Monsieur Hire, der er af den opfattelse, at 'livet er afskyeligt', har som eneste livsledsagere en lille håndfuld hvide mus i et bur. Menneskelig kontakt har han praktisk talt ikke. Seksuelle fornødenheder klares på det lokale bordel, og når han engang imellem optræder på bowlingbanen, er det ikke i samvær med andre mennesker, men fordi han får betaling for at demonstrere sine færdigheder. Skjult bag gardinet hjemme i sin lejlighed iagttager Monsieur Hire kvinden overfor, hvilket hun tilsyneladende ikke har noget imod. Et nærmere bekendtskab indledes, og tosomheden synes pludselig at være inden for enspænderen Monsieur Hires rækkevidde, så nær at han planlægger en fælles fremtid. Da hun imidlertid sætter en eftertrykkelig stopper for hans drømme, bliver han ikke vred, for selv om han faktisk intet godt har fået fra hendes side, mener han selv, at hun har skænket ham hans livs største glæde.

Alene af titlen fremgår det, at frisoens mand ikke kan være helt så ensom som Monsieur Hire, og det er han da heller ikke hele tiden, men alligevel er ensomhed og frygten for at miste også her i centrum. Alle-rede som barn elskede hovedpersonen Antoine at lægge sit hoved til

frisøren Mme Sheaffers omfangsrige barm og indåndende hendes eksotiske kropsdufte, mens saksen nok engang løb hen over hans permanent så godt som karseklippede hovedskal. Og disse tidlige erotiske oplevelser fik ham til at beslutte, at han ville giftes med en frisøse, når han blev stor. Som sagt så gjort. Han bliver gift med den lige så generte som sensuelle frisøse Mathilde, og de får et lidenskabeligt erotisk ægteskab i og oven på salonen, fjent fra verdens vrimmel. Men tosomhed, kærlighed og lidenskab er gjort af skrøbeligt stof, som sjældent holder evigt, hvorfor Mathilde beslutter at forsvinde, mens legen endnu er god, og før der kun er ømhed tilbage i hans kærlighed til hende. Tilbage sidder Antoine alene i salonen med sine kryds og tværs'er, uden frisøse.

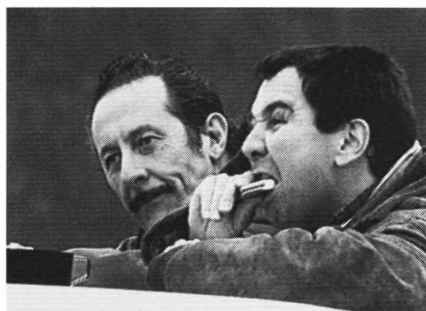
Et spørgsmål om stil

Er tematikken nogenlunde konstant i Patrice Lecontes tre seriøse film, er den visuelle stil det langtfra. Selv om alle tre film er fra slutningen af 80'erne, repræsenterer de ved deres stilistiske forskellighed nærmest et katalog over de seneste tiårs franske film.

Tandem leder med sine kornede, akvarielys-lignende billeder tanker hen på den intimistiske tidlige 70'er-film, personificeret ved instruktører som f.eks. Jacques Doillon og Maurice Pialat. Den psykologisk motiverede farvebrug, fortrinsvis fra den mørke ende af skalaen, i *Monsieur Hires* æstetisk polerede billedtekstur, derimod, bringer snarere den sene Truffaut eller måske Bertrand Tavernier og Claude Miller i erindring. Endelig er *Frisøsens mands* narrativt umotiverede kameravinkler og sensuelle sammenstilling af skrigende primærfarver med indiskrete pasteller ikke uden lighedspunkter med den 'nye' franske 80'er-film à la Beineix og Besson.

Alligevel kan stilen i de tre film ikke 100 procent kategoriseres under kendte etiketter, for Leconte blander kægt 60'er- og 70'er-intimisme med en meget nutidig leg med fortællegrebene, ligesom han omvendt ikke lader 80'er-filmens reklameæstetik-inspirerede form få overtaget over det indhold, han ønsker at formidle.

En uendelig lang indstilling af en trøstesløs fransk motorvej – ledsaget af et italiensk pophit, 'Il mio refugio', på lydsiden – udgør *Tandem*'s indledning. Langt om længe fokuseres

opmærksomheden på to mænd i en bil, der pludselig bremser hårdt op. Hvorfor denne opbremsning, der medfører, at forsædepassageren knalder hovedet mod forruden og får kraftigt næseblod? Jo, chaufføren har set en kæmpemæssig rød hund på kørebanen! Hverken passageren, Mortez, eller vi ser nogensinde dette fabeldyr, der kommer igen flere gange igennem filmen, men for Leconte er det også uinteressant, hvorvidt det eksisterer eller ej. For ham er hunden blot et narrativt greb, et rent dramaturgisk virkemiddel, der skal sætte handlingen i gang og fange tilskuerens opmærksomhed.

Også i *Frisøsens mand* optræder en række mere eller mindre inkongruente elementer, som dels virker overraskende, dels tilføjer fortællingen en egen poetisk kvalitet. Det drejer sig f.eks. om Antoinens vestligt usmidige opvisninger i arabisk dans, eller det kan være en diskussion over emnet 'en binær kat' (sic!) eller et 'filosofisk' statement som 'Døden er gul som en citron og lugter af vanille'.

På næsten hitchcocksk vis er Leconte uhyre optaget af at lege med tilskuernes forventninger og hele forholdet til den narrative proces. Han nyder at desorientere os ved at indlede en film med titlen *Frisøsens mand* med et nærbillede af en mand, der klipper sig selv – en temmelig overflødig beskæftigelse i hans situation, skulle man mene. Vi mystificeres en smule, før filmen foretager et spring tilbage i tiden, til barndommens hjemmestrikkede uldne badebukser, men billedet bliver siddende et eller andet sted i baghovedet og advarer os om, at Antoinens og Mathildes lidenskabelige lykke sandsynligvis kun er til låns. Det tragiske element skæres ud i pap, men ligger under hele forløbet som en diskret gåde, der først får sit svar i filmens slutning. Vi ved egentlig godt, hvordan det vil ende, men lader filmen fortrænge det for os længst muligt.

Samme pirrende desorienterings-

strategi bruger Leconte i *Monsieur Hire*, hvor ingen af personerne er, hvad de indledningsvis antydes at være. Den mand, der i sorg knæler ved det unge kvinde-lig i filmens allerførste billeder, er ikke offerets far (som vi opfordres til at tro), men den politimand, der er sat på sagen og skal finde 'den ufrivillige morder'. Har vi ikke læst Simenons forlæg, er vi straks parate til at identificere denne 'ufrivillige morder' som den lille sære mand i sort, Monsieur Hire, som også er politimandens hovedmistænkte – tilsyneladende, i alt fald. Ikke mindst, da den lille skrædder i noget, der ligner et flashback belurer en ung pige, som vi til at begynde med tror er den afdøde. Først senere bliver det klart, at vi faktisk befinder os på nutidsplanet, og at der er tale om en anden pige – måske et nyt offer?

Med sin kunstfærdige leg med tilskueren rejser Leconte en barriere for vores følelsesmæssige indlevelse i personernes emotionelle dramaer. Vi identificerer os ikke med personerne på lærredet, men forbliver det vi er, nemlig tilskuere til en film. Man får ikke tårer i øjnene over Monsieur Hires endeligt – men tænker snarere på referencer til *Vertigo* – og alligevel er det qua den fremragende personinstruktion tillige lykkedes Patrice Leconte at formidle tragikken i personernes ensomme skæbner.

Hvor Beineix nøjes med at vise knaldgule citroner... punktum, dér har Lecontes farverige frugter og grøntsager – hvad enten det drejer sig om citroner eller tomater – altid en tragisk undertone. Deri ligger en stor del af Patrice Lecontes kunst, som gør ham større end hans dårlige reklameæstetik-rygte, omend næppe så stor som Truffaut-lovsangen.

Tandem (Tandem). Frankrig 1987. I: Patrice Leconte. M: Patrice Leconte, Patrick Dewolf. F: Denis Lenoir. Kl: Joëlle Hache. Mus: François Bernheim. Medv: Jean Rochefort, Gérard Jugnot, Sylvie Herbert, Gilbert Fuillot, Catherine Ferrière. Distr: Posthus Teatret. 90 min.

Monsieur Hire (Monsieur Hire). Frankrig 1989. I: Patrice Leconte. M: Patrice Leconte, efter 'Les fiançailles de M. Hire' af Georges Simenon. F: Denis Lenoir. Kl: Joëlle Hache. Mus: Michael Nyman. Medv: Michel Blanc, Sandrine Bonnaire, Luc Thuillier, André Wilms. Distr: Posthus Teatret. 90 min.

Frisøsens mand (Le Mari de la coiffeuse). Frankrig 1990. I: Patrice Leconte. M: Patrice Leconte, Claude Klotz. F: Eduardo Serra. Kl: Joëlle Hache. Mus: Michael Nyman. Medv: Jean Rochefort, Anna Galiéna, Roland Bertin, Maurice Chevit, Philippe Clevenot, Albert Delpy. Distr: Gloria Film. 80 min.